

Namesto dosedanjega vedra jemali bomo vprihodnje polu Hektolitra ali posodo, ki derži 50 litrov. Ta posoda derži 3 velike merice menj nego vagan, in blizu $4\frac{2}{3}$ bokala menj nego vedro.

Namesto dosedanjega bokala imeli bomo vprihodnje liter, ki derži $1\frac{1}{5}$ masljica menj nego bokal. Namesto dosedanjega verčka ($1\frac{1}{2}$ masljica) imeli bomo polu litra, ki derži samo $\frac{1}{10}$ masljica menj nego verček.

Primerimo zdaj novo posodno mero z našo dosedanjo staro in dobili bomo sledeče razmerje:

1 Hektoliter = 1·626365 vagana; približno $1\frac{5}{8}$ vagana;

1 Hektoliter = 1·767129 vedra; približno $1\frac{7}{9}$ vedra;

1 liter = 0·7068515 bokala; približno $\frac{5}{7}$ bokala.

In ako primerimo staro posodno mero z novo, našli bomo, da je:

1 vagan = 0·6148682 Hektl., približno $\frac{8}{13}$ Hektolitra;

1 vedro = 0·565890 Hektl., približno $\frac{9}{16}$ Hektolitra;

1 bokal = 1·414724 litra, približno $1\frac{4}{5}$ litra.

Jezikoslovne stvari.

Apostelj-steljna. — Uže često se je reklo, da bi Slovenci iz knjige zapodili ta neslovenski „n,“ ki v tujih samostalnih besedah, katere imajo na konci „lj,“ v podaljšanej obliki pred obrazila stopa, na pr. rábelj-beljna, tempelj-peljna, apostelj-steljna, bréncelj-celjna, nágelj-geljna itd.; kajti razven Slovencev nobedno slovansko narečje tako ne piše, nobedno tako ne govori, niti stara slovensščina o tem nič nij vedela. Kako li hoče vedeti, ker je poznejša, iz nemščine pridobíta oskrumba, ki se je poprijela samo našega narečja! Niti Slovenci, ali če tanje povemo, niti slovenski Kranjci, kateri so našim ljubljanskim pisateljem jedíni vzor pravega knjižnega jezika, s tem tujim obrazilom ne gerdé govorjenja tako zeló, kakor novejše knjige. Obče se piše: Japelj-peljna, a pred nedavnim časom smo na svoja ušesa čuli Izánca, govoréčega: „Japljev (ne: Japeljnov) Matevž.“ Kar se je uže tolikrat povedalo, to zdaj zopet ponavljamo, slovenskih pisateljev prosèč, da bi se okánili te barbárščine, katera se z drugimi vred tem ostudneje vríva v pisanje, čím so menj knjižniki naši začeli paziti, kako se bolje slovenski govori in piše. Tako se v novejšej dobi še nij z nemčevanjem kváril naš preubogi jezik, kakor se zdaj kvári, in to osobito po novinah. Temu se nij čuditi, ker mnogo pisateljev, znajóč najbolj samo opogánjeno ljubljansko jezičjo zmes, piše, kakor se slovenski nikoli pisati ne more. Res je pokvárnjene pisave često kriva tudi nágllica, s katero je treba novinarske spise zverševati, kar vendar ne more slabega jezika nikakor izgovarjati, a še menj opravičevati; kajti ináče bi se o nečistem, lenovító zgrajénem jeziku mnogo mnogo bolj smele izgovarjati nemške vsakdanje novíne, katere so toliko ogromnejše od naših, — a tega mej njimi ne čujemo, ker se to mej izobraženimi naródi s kratka ni čuti ne more. Na ponemčevanje kričimo, kakor na belo vrano, a v tem ne pomislimo, da sè svojo pisavo tudi sami pomagamo, kolikor koli moremo, spešneje ponemčevati.

Poprej oménjeni „n“ je nemškega rodú, ka da je pri nas dobil obširnejšo rabo, nego mu je v nemščini bila odločena ter mu je še zdaj v švicarskem narečji. Nemcem je služil in sploh služi (v švicarskem) samo v zmenjševalno obliko; a nam rabi pri tujkah s pismenom „lj“ na konci, naj-si bodo zmenjševalne: ringelj-geljna (Ringlein), ali naj-si ne bodo: tempelj-tempeljna. Ali vsem tujkam ta „n“ zopet ne rabi: krempej-plja, pušelj-šlja, šapelj-plja (Murko) itd. Vendar ne dvômi, da imaš tujko pred soboj, ako vidiš, da v sklombo vtiče „n“; obtorej sta tuja tudi: úhelj-heljna (kerhelj) in bréncelj-celjna (Bremse, Bräme, Breme); pervo najberže preslovénjeno od nem. Hutzel (eine getrocknete Birn) Höfer II. 82, a drugo od: Bremse (strsl. nsl. hrsl. srb. čšk. obad), da-si poleg brencelj tudi nahajamo obliko brécelj Mikl. lex. 47, o. Hipolit v slovarji; kajti več tujih besed je v novejši slovenščini izgubilo hohnfk: jepar, neka posoda (gorenjski), od nem. Eimer, strvn. einpar, joger od Jünger, kafra od Kampfer, voščiti od wünschen; druge ali hohnfk izmetajo ali ga tudi hranijo: cepèr poleg cempèr itd.; primeri čšk. děkovati, pljsk. dziękować od nem. danken. Res na Dolenjskem govoré: brencelj-clja, a ni to ne dokazuje, da je beseda slovenska, primeri: pušelj-šlja itd. Izmeju slovanskih narečij slovar samo v gorénje-serbskem kaže besedo, našej podobno: brama (grosse Pferdefliege), a tudi ta je iz nemščine: Bräme.

Graff v staro-visokonemškem slovarji v II. zvezku na 25. strani učí: „in der Regel erscheint das verkleinernde Suffix *l* in der Form *li*, die in der Flexion, oft auch schon im Nominativ, noch ein *n* annimmt: augili (Genitiv augilines), rokkelin (Genitiv rokkelines).“ — Tudi slovenski se nahaja ta „n“ uže v imenovalniku: šólin-lina (Frauensschuh), bavarski: Schuehhel, Schuehhal, Schmell. III. 340, kar bi ustrezalo staro-visokonemške obliki: scuohlin; mej narodom je čuti: nágelj poleg: náglün (Nelke); Megiser ima: rabel in rablin (Henker); tudi Kuzmič (1771) na 10. str. piše: šoulinecov; Dalmatin (v Jobu XXVIII.): perlini (die Perlen); v evang. sv. Mat. VII. 6: nemate vaše perline pred svinje metati; a Trubar na tem mestu piše: vaše perle ne metíte pred te suine; Dalmatin v evang. sv. Mat. XIII. 45., 46: kupcu, kateri je dobre perline iskal, inu kadar je bil en cilu dober perlin našel; a Trubar na tem mestu zopet: kupcu, kir je lipe perle iskal, inu kadar on eno cilu drago perlo naide. — Iz tega vidimo: 1) da germanski „n“ tem bolj v rabo léze, kakor prava kuga, čim bolj književniki popakujejo slovenščino, kajti v naših prvih pisateljih, v katerih se vedno čita: apostola (ne aposteljna), bil je ta „n“ še tako redko upotrebljavan, kakor tudi tist neukrétni, z njim jednóliko vredni „t“, n. pr. Marko-ta, Jarála-ta, starašíne-ta (nam. Marka, Jarále, starejšíne); 2) vidimo, da je stara visoka nemščina v imenovalniku edinst. št. ta „n“ ali stavila: rokkelin, ali ne stavila: augili, samo v podaljšanej obliki da ga je vedno imela: augilines, rokkelines, kar še tudi v slovenščini vse tako nahajamo: šólin, rablin, perlin, náglin, poleg: rabelj, pêrelj (perla f. Trubar), nágelj. Obtorej nij treba vprašati, kakor se je res uže vprašalo, od kod je v slovenski jezik ta „n“ prišel. Očito nam ga je dala nemščina, v katerej švicarsko narečje malo ne še zdaj vse tako govori, kakor so govorili stari Nemci, ker tega narečja samostalniki: Bädli (Bad), Füssli (Fuss), Kúchli (Kuchen) itd. v podaljšanej obliki dobivajo

tudi „n“: Bädlene, Füsslene, Küchlene (primeri naše: kúhelj-heljna). „Auf dem Bänkli. In alle Lumpenbädlene. Us de schönste Himmelsgueglene.“ Jeremias Gotthelf's Anne Bäbi I. 230. 151. 408.; 3) vidimo, da **lj** v slovenskem imenoválniku stoji nam. **li**: „ríngelj“ nam. „ríngeli“, in da bi se obtorej v podaljšanej obliki prav pisalo: *rínglina*, kakor v resnici čitamo: *perlina*, *šólinec*, kajti **e**, v imenoválniku stojéč pred **lj**, izpada v sklombi ter potem **i**, kateri je v imenoválniku bil stopljen z glasom **l**, zopet razvezan stopa nasvoje mesto.

Časi nam tudi čisto slovanske besede, a to samo v pokvarjenem ljubljanskem in tudi morebiti gorenjskem jezici, zdaj v knjigi jedino vladajočem, dobivajo v sklombi tak **lj**, n. pr. Rôgelj-geljna (osebno ime), česar nepokvarjen Slovenec nikoli drugače ne govori, nego li: Rôgelj-glja. A čemu se čudimo Ljubljančanom, ko tudi v novinah čisto slovansko, namreč rusko besedo: *rúbelj* čitamo sklánjano: *rúbelj-beljna*, nam. *rúbelj-blja*!

Dokazano je, da je ta „n“ nemšk; da o njem nič ne vé stara slovenščina ter nič nobedno drugo slovansko narečje; da tudi sama slovenščina mnogim tujim besedam, imejočim končnico **lj**, vendar ne vtíče pismena „n“; dalje, da se ta napaka tem huje vriva, čim gerje se jezik pači, zatorej v denšnjih časih bolj nego li v prvi dobi slovenske knjige ter po mestih bolj nego li po kmetih: zaradi vsega tega naj se ta „n“ čisto verže iz naše knjige, ter piše naj se: tempelj-plja, apostol, apostola, Heršelj (ne: Heršeljnov) teleskop, kakor pišo tudi Rusi! Apostol, apostola rabi starej slovenščini ter vsem ostalim Slovanom, razven jednih nas ponemčenih Slovencev, kateri poleg vsega tega vendar še govorimo: *apostolsk*, a ne: *apósteljsk*.

Razne stvari.

Drobtine.

(Žepne ure.) Navadno se pripoveduje, da je žepne ure izúmel Norinberžan Peter Hele 1500. leta. Njegove ure so imenovali zaradi oblike „norinberska jajca.“ — A to stoji, da je potrebno natančnost uram v tékanji dal stoperv 1657. l. slavni fizik Huygens, ki je uram prvi rabil njíhalo in zavito zmét v ravnálo.

(Star običaj.) Pri starih Slovanih je bil običaj, ki se še denes nahaja pri nekaterih slovanskih narodih, da so kruha in solí ponudili tujemu človeku, katerega so sprejeli v gosta. S tem so hoteli pokazati prijateljstvo, ter da sta sol in kruh verlo potrebni stvari v ohranítev človeškega življenja.

(Zlato.) Toliko vročine, kolikor je raztopí srebro, nij še dovolj, da bi

raztopila tudi zlato. Košček zlata, tolikšen, kolikoršen je krajcar, dá se s kládívom raztolči na tako široke in tenke pločice, da se more z njimi pokriti več tisoč krajcarjev.

Kratkočasnice.

* Učitelj: O katerih domačih živalih smo se uže zadnjič razgovarjali?

— Učenec: Govorili smo o kravi, konji, oslu, kozi, ovci in prasiči.

Učitelj: Res je; vse si dobro zapomnel. A zdaj še nekaj! Kako imenujemo tisto žival, ki je človeku posebno zvesta, ter ga po vseh potih življenja spremlja in ga ne ostavi do smerti? —

(Več učencev vzdigne roke.) Učitelj: Nu Matijček, povedi ti! — Matijček: To je — bolha.

* Tat, ki je bil uže često kaznjevan